

VÝZNAMNÉ PŘÍRŮSTKY HUDEBNÍHO ODDĚLENÍ NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR

V rámci 1. pražského antikvárního veletrhu, který se konal ve dnech 25.-27. 11. 1999 v prostorách firmy OPZ v Haštalské ulici na Starém Městě v Praze, vystavovala pražská Galerie Ztichlá klika také několik pozoruhodných hudebních tisků z přelomu 16. a 17. století. Jednalo se o kolekci pěti tisků vydaných v pražské předbělohorské tiskárně Jiřího Nigrina a o konvolut čtyř tisků benátské provenience z počátku 17. století. Díky vstřícnosti zmíněného antikváriátu a o pohotovosti Národní knihovny ČR byl celý tento ojedinělý soubor získán do fondu jejího hudebního oddělení. Knihovna tak zajímavě rozšířila svůj již beztak pozoruhodný fond pramenů k dějinám hudebního tisku. I když jsou všechny získané tisky známé z jiných lokalit a již byly zhodnoceny v odborné literatuře, je jejich objev jedinečný a v mnoha ohledech přínosný.

Pět tisků pochází z proslulé nigrinovské tiskárny, která působila v Praze v době rudolfínské. Její majitel a provozovatel Jiří Nigrin (50. léta 16. století-1606) patřil k nejagilnějším a nejuniverzálnějším českým předbělohorským tiskařům. Rozsah jeho produkce byl pozoruhodný nejen co do počtu, ale i svým obsahem i zaměřením. Vedle běžných užitkových titulů určených pro domácí trh se Nigrin věnoval i projektům velkorysým, často svým významem přesahujícím hranice království. Tak je tomu i u velké většiny jeho více než šedesáti hudebních tisků. Mezi nejrozsáhlejší a tiskařsky nejnáročnější hudební tisky Nigrinovy officiny patří i soubor duchovních motet pro celý církevní rok, nazvaný *Opus musicum*. Jeho autorem byl původem slovinský skladatel Jacobus Handl Gallus (1550-1591), který strávil závěr svého života v Praze. V tomto městě a u zmíněného tiskaře vydal Handl na pokračování téměř celé své dílo zahrnující desítky osobitých mší, motet a madrigalů. Získané tři tisky svázané do konvolutu pocházejí z let 1586-1587 a jsou de facto částí čtyřdílného kompletu. Čtvrtý, doplňující díl byl vydán až v roce 1590 a do konvolutu přivázan není. Je tak velice pravděpodobné, že dochovaná podoba, tj. konvolut tří tisků převázaný do celokožené vazby zdobené

slepotiskem, vznikl v mezidobí let 1587-1590. Pozoruhodné také je, že získaný konvolut patřil podle *ex libris* na titulní straně prvního tisku kanovníkovi pražského svatovítského chrámu Jiřímu Bartholdovi z Breitenberka (50. léta 16. století-1616). Bartholdus byl kromě toho, že zastával důležité církevní úřady, i literárně činný a ve své době proslul i jako bibliofil. Bartholdovu širku zájmů potvrzuje i jeho vztah k hudbě a hudebníkům, který byl velice osobní: byl např. autorem řady textů k duchovním motetům skladatele Jacoba Regnarta (1540-1599), císařský varhaník Charles Luython (1557-1620) mu v roce 1603 dedikoval sbírku svých skladeb a Bartholdus mimo to shromažďoval ve své knihovně i další hudební tisky. Do dnešní doby se vedle antikvárního objevu dochovalo i několik exemplářů hudebních tisků v knihovně pražského arcibiskupství s Bartholdovým vlastnoručním *ex libris*. Nalezneme mezi nimi např. nádherný exemplář mší císařského kapelníka Philippa de Monte (1521-1603), pražský tisk mešních ordinárií varhaníka Charlese Luythona (1557-1620) či známé teoretické dílo Heinricha Glareana *Dodecachordon* z roku 1547. Nový přírůstek není hlasově kompletní. Konvolut obsahuje pouze tenorový part všech skladeb. Tisky Handlových skladeb byly ve své době bezpochyby v Čechách rozšířeny. Potvrzuje to nejen tento nejnovější objev, ale i jejich výskyt v jiných fondech. Hlasově kompletní *Handlovo Opus musicum* je dochováno v knihovně Národního muzea v Praze, v torzovité podobě pak v Brně v Oddělení dějin hudby Moravského muzea a v zámeckém archivu v Kroměříži.

Také další dva získané nigrinovské tisky jsou zajímavé v mnoha ohledech. V roce 1592 vydal v Praze první knihu svých motet původem italský skladatel Tiburtio Massaino (1550-1609). Dedikoval ji v Praze 31. května 1592 dvornímu kapelníkovi Philippu de Monte v naději, že získá v císařském městě uplatnění. Massaina provázela pověst skvělého hudebníka a skladatele, kterou osvědčil na svých předchozích působištích, a zároveň však i povědomost o jeho mravním prohřešku "*contra naturam*", kvůli kterému byl nucen odejít ze svého místa u arcibiskupa Wolfa Dietricha z Raitenau v Salcburku. Massaino pobýval v Praze několik měsíců a přestože jeho nigrinovská sbírka je kompozičně osobitá, cestu do císařské kapely mu neotevřela. Dochovaný exemplář obsahuje altové party všech skladeb Massainovy sbírky. Není převázan a je tak zajímavým svědectvím původní podoby renesančních hudebních tisků. Bývalo totiž zvykem, že knihy si nechával svázat až majitel a tiskař produkoval pouze jakési *paperbacky* bez vazby. Tenorový svazek Massainova tisku je dochován na našem území ve sbírkách Muzea české hudby v Praze.

Autorem posledního nigrinovského tisku je císařský tenorista a skladatel Franz Sale (1550-1599). V Praze strávil závěr svého nedlouhého, nicméně plodného života. U Jiřího Nigrina vydal Sale v 90. letech 16. století několik tisků svých skladeb, mezi kterými najdeme vícehlasá zhudebnění části *propria*, kompozice věnované českým světcům, moteta i italské *canzonety*. Antikvární koupí získalo hudební oddělení Národní knihovny ČR altový part z jeho sbírky "*Sacrum cantionum... liber primus*" z roku 1593. Tento tisk šestihlasých motet věnoval autor císařskému komorníkovi Wolfgangu Rumpfovi. V kompletnosti je sbírka dochována v Krakově, torzovité pak ve Vratislavi a Varšavě. Nově objevený tisk, který má vnějškovou podobu shodnou s tis-

s tiskem skladeb Tiburtia Massaina, o němž jsme pojednali výše, je jediným exemplářem dochovaným v České republice.

Objevem, který na sebe bude zcela jistě poutat v nejbližší době zájem hudebních historiků a interpretů, je konvolut čtyř italských tisků z let 1608-1610, který obsahuje povětšinou basový part řady skladeb. Tisky byly vydány proslulými benátskými tiskaři Alexandrem Rauerem a Giacomem Vincentim. Autorem prvého z nich "Sacrarum cantionum liber primus" je Leoni Leone (1560-1627), který podstatnou část svého života působil jako maestro di cappella v katedrále ve Vicenze. Leone je autorem velkého množství duchovních i světských skladeb, které vycházely za jeho života v řadě tisků a žily i v opisech. Sbírkou Sacrarum cantionum je určena pro osm hlasů a dvoje varhany a je prvním dokladem výskytu Leoneho hudby v Čechách. Druhou částí konvolutu je sbírka "Magnificat per omnes tonos" italského skladatele Antonia Savetta (poslední čtvrtina 16. století-1640), který byl žákem Tiburtia Massaina. Působil jako kapelník katedrály v Lodi a získaná sbírka je jeho prvním vydaným tiskem skladeb. Určena byla pro 7 a 8 hlasů

a basso continuo. Doposud nebyl zjištěn její výskyt na našem území. Augustiniánský mnich a kapelník katedrály v Pescii Francesco Croatti (?) je autorem pouze jediného samostatného tisku skladeb. Je jím sbírka "Messa e mottetti" pro 5, 6 a 8 hlasů, která tvoří třetí část pražského konvolutu. Croatti navazuje ve své hudbě, obdobně jako autoři ostatních částí konvolutu, na benátský styl Giovanniho Gabrieliho. Ke stejnému vzoru se v předmluvě svého tisku "Concerti ecclesiastici" hlásí i autor poslední části konvolutu Giovanni Piccioni (1550-1619). Od roku 1590 působil jako varhaník katedrály v Orvietu, kde také zemřel. Concerti jsou určeny pro jeden až osm hlasů za doprovodu varhan. Konvolut je dokladem výskytu italské hudby vrcholné renesance a raného baroka v Čechách. Řadí se tak vedle známého konvolutu 11 B 41 z hudebního oddělení Národní knihovny ČR k ojedinělým pramenům italské hudby počátku 17. století na našem území. Svoji přítomností navozuje řadu otázek, které budou bezpochyby řešeny dalším muzikologickým studiem.

Petr Daněk
Filozofická fakulta UK, Praha